

УДК 796.011.3:331.108.26

Носко М. О., Завидівська О. І.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ЗДОРОВ'ЯОРІЄНТОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА

Обґрунтовано процес використання закономірностей соціалізації для підвищення ефективності формування готовності до створення здоров'яорієнтованого середовища організації майбутніх менеджерів. Розкрито суть та особливості соціалізації у процесі навчання здоров'язбереженню студентів-управлінців. Здійснено аналіз факторів соціалізації, що впливають на процес формування здатності студентів-управлінців до створення здоров'яорієнтованого середовища організації. Окреслено механізми професійної соціалізації майбутніх менеджерів в умовах необхідності створення здоров'яорієнтованого середовища організації.

Підтверджено, що економічні, політичні, соціально-психологічні та інші перетворення, які відбуваються на сьогодні в Україні, неможливі без перерозподілу соціалізуючих функцій змісту професійної підготовки майбутніх управлінців. Узагальнено думку про те, що принципи освітнього і соціального середовища нерозривно пов'язані у процесі соціалізації майбутніх менеджерів. Освітня спрямованість змісту фахових дисциплін відображає сучасні тенденції соціального середовища і, водночас, активно впливає на його вдосконалення.

***Ключові слова.** Соціалізація, студенти-управлінці, менеджери, професійна соціалізація, здоров'яорієнтоване середовище організації, навчання здоров'язбереженню.*

Постановка проблеми. Розвиток особистості – це безперервний і завжди складний суспільний процес, що залежить від взаємодії багатьох факторів соціального середовища. Із виробленням стратегічного курсу держави на оновлення освітньої сфери вимагає вдосконалення і система підготовки студентів-менеджерів. Особливої значущості набуває проблема соціалізації студентів даного фаху через необхідність формування у них здатності до створення здоров'яорієнтованого середовища організації у майбутньому. Суспільство відмовилося від цінностей та ідеалів управління людськими ресурсами, сформованих в радянській період. Водночас, продовжуються пошуки адекватних методик і технологій навчання менеджерів, що відповідали би вимогам нинішнього і майбутнього етапів розвитку суспільства. Тому молода генерація, яка визначає розвиток виробничого потенціалу країни, залишилася в потоці культурно-ціннісних криз, які негативно позначаються на формуванні культури здоров'я особистості. Як сказано у Вікіпедії, соціалізація – комплексний процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють йому бути повноправним членом суспільства. Отже, формування компетентності здоров'язбереження студентів-управлінців також відбувається через процес соціалізації, що вимагає додаткового вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Автором терміну «соціалізація» вважають американського соціолога Ф. Гіддінгса. Вивченню проблеми соціалізації присвятили свої праці Е. Дюркгейм, Ч. Кулі, А. Маслоу, Дж. Г. Мід, А. Олпорт, Т. Парсонс, К. Роджерс, Г. Тард та ін. У вітчизняній науці питання соціалізації висвітлено у публікаціях та дослідженнях таких авторів як Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, М. Лукашевич, В. Оржеховська, С. Савченко, С. Харченко та ін. Важливий внесок у вивчення процесу соціалізації внесли Г. Андрєєва, І. Кон, А. Мудрик, В. Мухіна. Питанням здоров'язбережувального навчання присвячені праці Е. Вільчовського, Д. Давиденка, О. Дубогай, Н. Завидівської, Т. Круцевич, Є. Приступи, Б. Шияна та ін. Однак, у літературних джерелах недостатньо висвітлено особливості соціалізації студентів-управлінців у процесі формування у них здатності до створення здоров'яорієнтованого середовища.

Мета роботи – обґрунтування процесу використання закономірностей соціалізації для підвищення ефективності формування здатності до створення здоров'яорієнтованого середовища організації у майбутніх менеджерів. Для досягнення поставленої мети вирішувались **завдання**: розкрити суть та особливості соціалізації у процесі навчання здоров'язбереженню студентів-управлінців; проаналізувати фактори соціалізації, що впливають на процес формування здатності студентів-управлінців до створення

здоров'яорієнтованого середовища організації; окреслити механізми професійної соціалізації менеджерів в умовах необхідності створення здоров'яорієнтованого середовища.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація в умовах сьогодення є одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує існування людини в середині суспільства [5]. Іншими словами, взаємодію людини із соціально-культурним середовищем позначають поняттям «соціалізація», що має міждисциплінарний статус. До сьогодні сутність терміна «соціалізація» уточнюється і доповнюється. У педагогічній літературі часто поняття «соціалізація» ототожнюють з поняттям «виховання», «адаптація» тощо.

Процес соціалізації буде проходити вдало лише за умови, що особа буде фізично, соціально та психічно здоровою. Зміцнення здоров'я і довголіття людини – тема досліджень, що є особливо актуальною для науковців ХХІ ст. Як людині прожити роки здорового життя, бути працездатною і фізично міцною, сильною і витривалою попри несприятливі впливи оточуючого середовища – це запитання, що не втрачає актуальності [3].

У процесі соціалізації студентська молодь не лише приймає цінності та ідеали професії управління із соціально-культурного середовища, створених суспільством на попередніх етапах, а й розвиває їх залежно від політичних, економічних, матеріальних можливостей певної історичної епохи. Упродовж нашого дослідження ми розглядатимемо соціалізацію як двосторонній процес. З одного боку, соціалізація передбачає виховання здоров'язбережувальних навичок студентів-управлінців, а з іншого – здоров'яорієнтоване середовище організації виступає фактором соціалізації менеджерів (рис. 1).

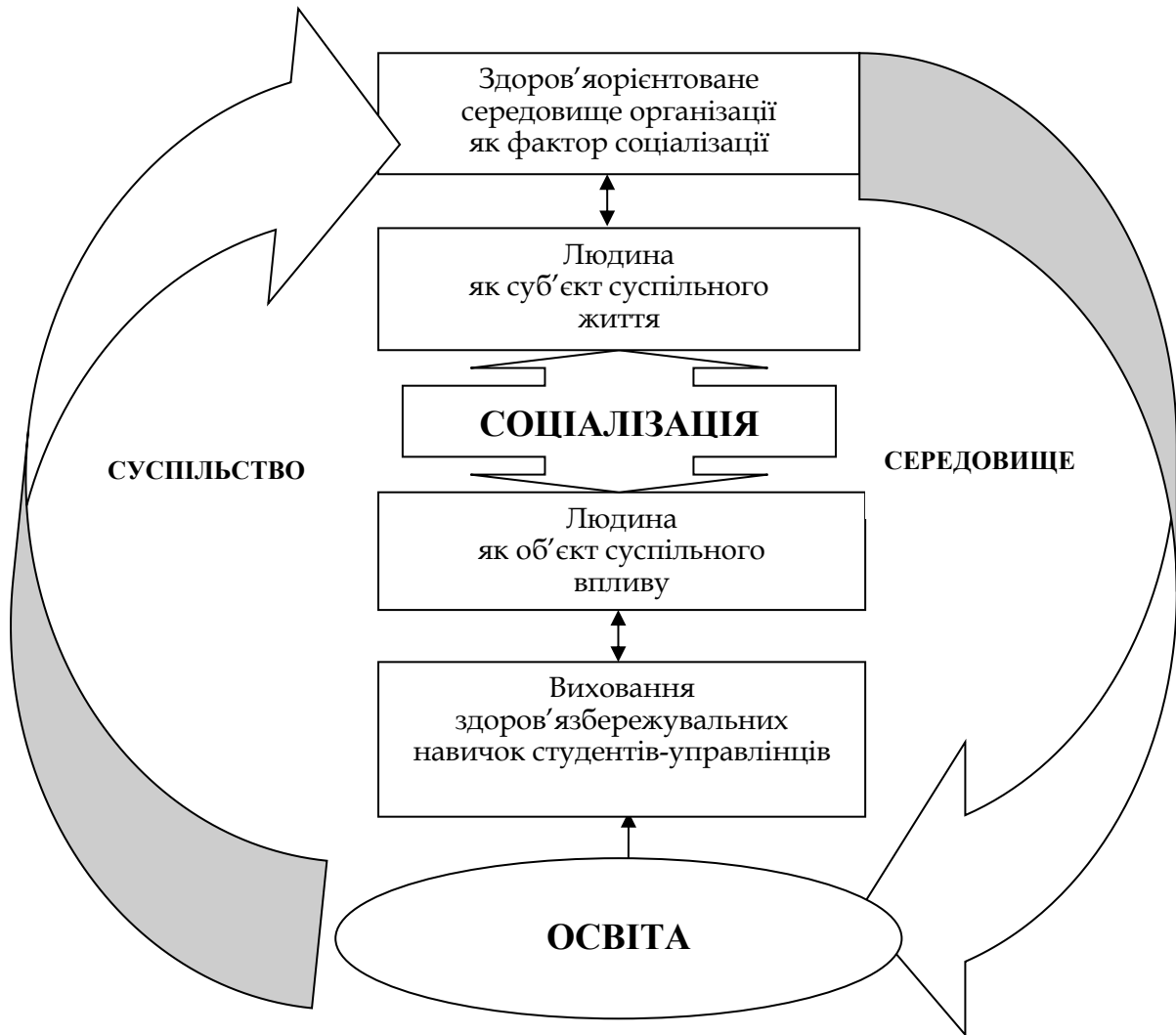

Рис. 1. Соціалізація студентів-управлінців як двосторонній процес у змісті здоров'яорієнтованого навчання

Педагоги всього світу визначають важливість соціально-культурного середовища у формуванні людської особистості [4]. Адже загальновідомо, що природа не визначає професійні якості, індивідуальні здібності майбутньої особистості. Алгоритм розвитку відбувається на основі взаємодії молодого людини з навколишнім світом і є наслідком її життєдіяльності у всіх сферах буття. Формуючи систему фундаментальних, спеціальних професійно значущих знань, умінь і навичок, першочергова роль відводиться професійній здатності менеджерів організації до створення здоров'яорієнтованого середовища. Якщо процес соціалізації є керованим, то терміни соціально-психологічної адаптації студентів-управлінців до навчання у ЗВО значно скорочуються. Окрім цього, зростає їх соціальна активність, здатність до навчально-пізнавальної діяльності, якість життя. Зміст поняття «соціалізація» є нестабільним і неоднозначним. У контексті нашого дослідження «соціалізація» трактується як професійна компетентність менеджера. Процес соціалізації ми трактуємо як процес професійної соціалізації. З одного боку йдеться про входження менеджера у середовище організації і його готовності до створення таких умов праці, що сприятимуть збереженню здоров'я працівників. А з іншого – про адаптацію людей, які працюють, в умовах здоров'яорієнтованого середовища, що сприятиме зростанню економічних показників компанії і покращенню якості людських ресурсів.

Представники гуманістичної психології під соціалізацією розуміють процес самоактуалізації («Я – концепції»). Йдеться про самореалізацію особистістю потенційних і творчих здібностей людини, як процес подолання негативних впливів середовища, які заважають її саморозвитку і самоствердженню. Ці підходи не суперечать один одному, а визначають двосторонній характер соціалізації [5]. Шляхом входження до системи існуючих соціальних зв'язків, особистість засвоює певний соціальний досвід, простіше сприймає стереотипи і стандарти, що діють у суспільстві. Водночас через природну активність кожна людина зберігає і розвиває тенденцію до здорового способу життя, культури вільного часу, формування власної позиції у вирішенні питань збереження здоров'я, неповторної індивідуальності при виборі засобів оздоровлення. Саме ця тенденція і забезпечує розвиток та перетворення молоді в зрілих, свідомих професіоналів-управлінців, які є відповідальними не лише за своє здоров'я, а й за здоров'я оточуючих. Таким чином, єдність адаптації, інтеграції і самореалізації у системі фахової підготовки забезпечує оптимальний розвиток особистості у її взаємодії з середовищем, що оточує, а інтеграція цих чинників і є суттю соціалізації процесу формування у майбутніх менеджерів здатності до створення здоров'яорієнтованого середовища організації. Соціалізація не завершується у процесі навчання у закладі вищої освіти. Там відбувається формування первинної соціалізації, що є найбільш важливим концептом, своєрідним фундаментом для становлення випускника-управлінця в майбутньому. Обставини, умови організації, які спонукають людину до активності, дій у процесі професійної діяльності можна назвати елементами соціалізації. У контексті здоров'язбереження, з усього розмаїття нині існуючих, людина обирає для себе елементи тієї системи, що є для неї найбільш зрозумілою і зручною [8]. Орієнтація трудових процесів на здоров'язбереження, як елемента соціалізації людей, які працюють, набуває комплексного, цілісного характеру. Формування колективних переконань у необхідності використання здоров'язбережувальних технологій відбувається лише за умови постійної, індивідуальної взаємодії з менеджерами, що є важливим чинником соціалізаційного процесу. Інтенсивні інтеракції молодого покоління з викладачами в умовах закладу вищої освіти виступають як механізми оволодіння основами соціалізації, де характер спілкування впливає на активність молоді, її мотиваційну спрямованість на формування базових, здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій. Ефективність засвоєння студентами-управлінцями технологій збереження здоров'я значною мірою залежить від ефективності взаємодії двох головних учасників цього процесу – викладача і вихованця. Провідними в досягненні ефективної взаємодії є характер та механізми інтеракцій викладача та студента. Згідно з Г. Чередник [6], інтеракційний механізм процесу соціалізації визначається як сукупність способів взаємодії, які обумовлюють вплив членів соціальних груп одне на одного з метою вироблення спільних норм і цінностей, засвоєння зразків здорової поведінки та встановлення стабільної структури групи. Також автор зазначає, що у процесі інтеракційного впливу реалізуються ряд соціалізуючих функцій: інформаційно-освітня, організаційно-регулююча, регулятивно-контролююча, стимулююча, прагматична, комунікативно-гедоністична. На нашу думку, економічні, політичні, соціально-психологічні та інші перетворення, які відбуваються на сьогодні в Україні, неможливі без перерозподілу соціалізуючих функцій змісту професійної підготовки майбутніх управлінців та зміни моделі взаємодії викладача і студента. Викладачам слід орієнтуватись на виконання інформаційно-освітньої та стимулюючої функцій, тоді як за часів СРСР освіта виконувала організаційно-регулюючу та регулятивно-контролюючу функції [7]. У той час такі підходи можливо і були ефективними. Однак зараз, формування слухняного виконавця позбавленого ініціативи та творчої активності на шляху формування переконань у необхідності використання оздоровчих заходів, є неприпустимим. Не менш важливими при побудові моделі взаємодії є вибір пріоритетних інтеракційних механізмів, іншими словами, організаційно-педагогічних умов. Загалом, до інтеракційних механізмів відносять: соціальну ідентифікацію, соціальну презентацію, соціальну орієнтацію, навіювання, фасилітацію та інгібіцію. Виходячи з цього, можна говорити, що

викладачі є акумулятивними ретрансляторами керованого впливу факторів соціалізуючого процесу [3]. Саме педагоги, на нашу думку, реалізують соціалізуючі функції у процесі формування здатності студентів-управлінців до створення здоров'яорієнтованого середовища [2].

Дефініції поняття «соціалізація» є нестабільними і неоднозначними. Представники різних напрямків досліджень дають різні оцінки ступеня впливу соціально-культурного середовища на індивіда та означення процесів за яких відбувається соціалізація. Її ототожнюють з такими процесами як адаптація, інтеграція і самореалізація, а їх перетин і є сутністю соціалізації. За допомогою таких взаємозв'язків, процес формування готовності менеджерів до створення здоров'яорієнтованого середовища організації постає як елемент соціалізації особистості. Саме така діалектична єдність і спонукатиме управлінців до активності в питаннях збереження здоров'я персоналу у майбутній професійній діяльності, що можна назвати одним із факторів професійної соціалізації. Фактори соціалізації впливають на колектив в умовах організації завдяки певним закономірностям. Менеджери, на нашу думку, здійснюють керований процес професійної соціалізації відповідно до тактики і стратегії створення здоров'яорієнтованого середовища організації. Ефективність при цьому буде залежати від здатності управлінців вибрати такі соціалізуючі функції здоров'язбережувальних процесів, що будуть зручними і прийнятними для всіх працівників без винятку.

У фахівців з управління відбувається формування компетентності у питаннях здоров'язбереження через засвоєння змісту фахових дисциплін, а реалізація цієї компетентності відбувається упродовж їхньої професійної соціалізації. Формування здатності майбутніх управлінців до створення здоров'язбережувального середовища організації пов'язане з реалізацією людинотворчого, культуротворчого концептів через функцію соціалізації у процесі фахової підготовки. Функція соціалізації є провідною й визначальною для двох інших. Професійна соціалізація в контексті фахової підготовки менеджерів – це забезпечення засвоєння й відтворення соціального досвіду, що дає можливість фахівцям впливати на розвиток людських ресурсів через створення здоров'яорієнтованого середовища організації [9].

Становлення та розвиток кадрової політики в умовах здоров'яорієнтованого середовища включає три основних компонента здоров'я – фізичний, психічний та соціальний. Усі ці три складові перебувають у тісному взаємозв'язку та визначають один одного. Однак, в умовах організації соціальний компонент є основою для створення здоров'яорієнтованого середовища організації, визначаючи загальний зміст заходів з покращення здоров'я персоналу. Соціалізація є відображенням загального спектру суспільних запитів, потреб і вимог людських ресурсів, завдяки яким формується людський капітал. Соціалізація триває впродовж всього життя людини, а основою процесів соціалізації є освіта [1]. Через адаптаційні процеси, соціалізація передбачає безперервність освіти, декларується освіта впродовж всього життя.

Висновки. Для успішної соціалізації менеджерів організації першочерговим фактором у процесі формування здатності до створення здоров'яорієнтованого середовища є самовизначення, самосвідомість, самореалізація. Не менш важливим аспектом у процесі фахової підготовки студентів-управлінців з огляду на необхідність формування у них здоров'яорієнтованих навичок є інтеріоризація – система засвоєних внутрішніх регуляторів поведінки. Йдеться про процес засвоєння студентами норм здорового способу життя, цінностей культури здоров'я, установок на продовження років здорового життя. Засобом оптимізації, взаємодії людини з навколишнім середовищем є адаптація (біологічна, психологічна, соціальна), що визначає механізми людської життєдіяльності і є ключовим аспектом формування професійно значущих якостей студентів-управлінців. Принципи освітнього і соціального середовища нерозривно пов'язані у процесі соціалізації майбутніх менеджерів. Освітня спрямованість змісту фахових дисциплін відображає сучасні тенденції соціального середовища і водночас активно впливає на його вдосконалення. Соціальне середовище формує і визначає характеристики середовища організації, що впливає на якість і ефективність трудових процесів. Суспільство визначає соціальне замовлення і визначає мету та завдання освіти управлінців. Ринок праці, роботодавці визначають зміст – що необхідно засвоїти майбутньому менеджеру організації, щоб стати конкурентоспроможним та повноправним членом суспільства. Освіта фактично є дієвим механізмом процесу соціалізації. Адже саме через освіту у студентів з'являється усвідомлення себе, розуміння своєї єдності зі світом, вміння враховувати інтереси інших людей, формуються переконання у необхідності продовження років здорового життя. Основою та інструментами соціалізації, а точніше, власної соціалізації, у процесі формування готовності майбутніх менеджерів організації є, на нашу думку, активність студентів по відношенню до дійсності та активність стосовно самих себе. Активність виступає важливим чинником формування здоров'язбережувальних навичок студентів, що впливає на рівень їхньої культури здоров'я, здатність творчо освоювати та перетворювати середовище організації.

Подальшого вивчення вимагають практичні шляхи підвищення продуктивності праці через соціалізацію і запровадження здоров'язбережувальних технологій в умовах організації.

Використані джерела

1. Завидівська Н. Н. Соціалізація у фізкультурно-оздоровчій освіті: трактування понять, проблеми, перспективи / Наталія Завидівська, Іван Ополонець // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – Харків, ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – №12. – С. 48-51.
2. Завидівська Н. Н. Фундаменталізація фізкультурно-оздоровчої освіти: аспект здоров'язберезувального навчання студентів : монографія / Наталія Назарівна Завидівська. – К. : УБС НБУ, 2012. – 402 с.
3. Завидівська Н. Н. Формування навичок здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів / Наталія Назарівна Завидівська // Навчальний посібник з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів – Львів : Львівський державний університет фізичної культури, 2009. – 120 с.
4. Мудрик А. В. Соціалізація людини [Текст]: навчальний посібник для студ. вищ. навч.закладів / О. В. Мудрик. – М. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 304 с.
5. Соціологія: підручник / 3-тє вид., стереотипне. За редакцією В. М. Пічі. – Львів: «Новий світ-2000», 2007. – 280с.
6. Чередник Г. Ю. Інтеракційні механізми соціалізації учнів середньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Чередник Г. Ю. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/sociology/00069460_0.html.
7. Zavydivska Natalia. Efficiency of using the teaching technology while developing healthy lifestyle skills in arts students / Zavydivska Natalia, Hribovska Irina, Ivanochko Victoria, Svystelnyk Irina, Ripak Marianna // Journal of Physical Education and Sport(JPES), 16 Supplement I ssue (1), Art 93, 2016, pp. 598 – 603.
8. Zavydivska Olga. Self-management as a condition for creating a health culture among students / Olga I. Zavydivska, Nataliia N. Zavydivska, Olena V. Khanikiants // Journal of Physical Education and Sport(JPES), 16 Supplement I ssue (1), Art 93, 2016, pp. 592 – 597.
9. Zavydivska Olga. The paradigm of health maintenance at Higher Education Institutions as an Important Component of Human Development in Terms of Modernity / Olga I. Zavydivska, Nataliia N. Zavydivska, Olena V. Khanikiants, Olga V. Rymar // Journal of Physical Education and Sport (JPES), Vol. 17 Supplement Issue 1, Art 9, 2017, pp. 60 – 65.

Nosko M., Zavydivska O.

FEATURES OF SOCIALIZATION OF FUTURE MANAGERS IN THE CONDITIONS OF EDUCATIONAL HEALTH-ORIENTED ENVIRONMENT

The process of using the laws of socialization for the increasing the efficiency of formation the readiness for creation the health-oriented environment of the organization by future managers is substantiated. The essence and features of socialization in the process of teaching of health-preserving students – future managers are revealed. The analysis of the factors of socialization which make influence to the process of forming the ability of students – future managers to create a health-oriented environment of the organization is performed. The mechanisms of professional socialization of future managers in the conditions of the necessity to create a health-oriented environment of the organization are outlined.

It is confirmed that economic, political, socio-psychological and other transformations which are taking place in Ukraine nowadays are impossible without redistribution of the socializing functions of the content of the professional training of future managers. It is generalized that the principles of the educational and social environment are inextricably linked in the process of socialization of future managers. The educational orientation of the content of professional disciplines reflects modern trends of social environment and, at the same time, actively influences on its improvement.

It is declared that the social environment forms and determines the characteristics of the organization's environment, which effects on quality and efficiency of labour processes. The society defines a social order and defines the purpose and objectives of the education of future managers. In fact the education is an effective mechanism for the process of socialization. It has been revealed that professional socialization in the context of professional training of managers is to ensure the assimilation and reproduction of social experience. This enables the professionals in the field of management make influence on the development of human resources through the creation of a health-oriented environment of the organization.

Key words: socialization, students – future managers, managers, professional socialization, health-oriented environment of organization, teaching of health-preserving.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2018 р.